

Ksaver Meško:

Iz raja mojih dni.

(Nadaljevanje.)

vedno neusahljiva kakor gorski vir sta bila stari kumek Kukovec in kumek Skuhalov Tomaž, Matjažev stric.

Kukovec, želar ali kočar na hribu nad vasjo proti jugu, izredno velik, koščen mož, v tistih letih, kar se ga spominjam jaz, od teže let in življenja že precej upognjen, je bil nenavaden pismouk. Ni mogel govoriti z nikomer dlje časa, da ne bi omenil svojega sv. pisma. Posebno se je postavljaj z Janezovim skrivnim razodetjem. V tem, je trdil, so skrivnosti za vse čarovnije in zagovori zoper vse uroke in bolezni. Le znati je treba te skrivnosti prav rabiti. In nič kaj ni veselilo učenega in še po večji učenosti hrepenečega moža, da mu, kakor prejšnji župniki, tudi tedanji župnik, stari gospod Mavčič, ni maral dati ključa do teh skrivnosti, navodila, kako jih je treba rabiti. »Sicer« — je podvomil včasi — »gospod morda vendarle sami ne vedo.«

»Kaj ne bi vedeli!« so mu ugovarjali poslušalci. »Le povedati vam ne marajo.«

»No, malo čudna je res vsa ta stvar. Govoriva zadnjič nekoč o skrivnem razodetju. Vprašam gospoda to, vprašam ono. Gledajo me z velikimi, začudenimi očmi, kakor bi hoteli reči: »Odkod pa imaš in znaš to?« A ne odgovorijo ničesar odločnega, kjerkoli sem poizkusil. Ko sem jih izpraševal že vse križem, pravijo: »Vi, Kukovec, pa poznate sv. pismo bolje ko jaz.«

»Ali so res rekli tako?«

»Prav tako. Anti pa vam vendar ne bom lagal!«

»Kaj pa, če so bili užaljeni, da vi več veste?«

»Ni se dđelo. Seve pri takih gospodih človek res nikoli ne ve prav, kdaj da reče eno besedo preveč.«

»Pa so se morda šalili?« so podvomili drugi.

»Kaj bi se šalili! Pa so to reči, da bi se človek šalil z njimi?« — je odločno odbil tako mnenje vedno resni in globoko verni mož. Mu res tudi nihče ni mnogo ugovarjal, saj je bil starček mnogoizkušen mož: bil je daleč po svetu in izza vojaških let je vedel o tujih krajih kaj čudne zgodbe. Zato je bila njegova beseda pri ljudeh tehtna.

Neki sosed, prav tako hrepeneč po modrosti in po skrivnostih, ki govore o njih knjige, je ponujal Kukovcu za sv. pismo lepo kravo. A mož je tako ponudbo kratkomalo, ves užaljen odklonil.

Skuhalov Tomaž, tudi že postaran, dobro rejen možakar, vedno lepo obrit kakor kak župnik ali mežnar, je bil popolno nasprotje Kukovcu. Nič ni veljala pri njem knjiga ali le zelo malo; mnogo pa živa beseda, vse domišljija. Danes uvidevam, da je izgubil s tem možem kakor z mnogimi

drugimi, ki so ostali na domači grudi in svojih talentov niso mogli spraviti na trg in v blago, naš narod velikega pripovedovalca. Imel je neizcrpno fantazijo. Priznal pa ni nikoli, da si sam izmišljuje vse čudovite storijce, izmišljuje tako izlahka, kakor bi razpihaval perje. Kaj priznal! Ne, vse je videl z lastnimi očmi; če že te ali one stvari res ni videl, ker se je dogodila že kdovekdaj, je pa slišal o njej od drugih, od povsem verodostojnih ljudi, od prič, ki so vse same videle. Seve, če bi bil povprašal kdo te, kdaj da so pripovedovali kumeku to čudežno storijo, kdaj ono — bi se bil marsikateri menda nemalo začudil.

Po večkrat v letu je šival Tomaž pri nas. Šivati je pa znal kar na pamet. Gledal je skozi velike očali lepo pri oknu vun, kdo da se pelje po cesti, kdo da se prepira spodaj ob potoku, kje da gre pastirjem živina v škodo. A je šival nepretrgoma, naglo, povsem sigurno. Gledal je nas, ki smo ga verno poslušali z ušesi, z očmi in z usti, a šivati ob tem ni nehal ne za hip. Tudi zbedel se ni nikoli, kar se mi je zdelo zelo čudno. Pripovedoval je pa prečudežne dogodke. Navadno so se dogajale vse te grozote ponoči, ko je hodil z dela domov. Tedaj je videl kar tako na lepem v gozdu nad vasjo štiri črne vrance, ki jim je švigal, kar sipal se ogenj iz gobca in iz nozdrvi. Podkve pa so imeli iz suhega zlata in iskrile so se huje, nego kadar jih kuje kovač, skozi in skozi razbeljene od ognja. Da je srečal mrtvaški spreved na poti, pa ni mogel spoznati ne enega pogrebca, ker so imeli vsi v črno zavite obraze, to mu je bila vsakdanja malenkost. Da je sedel na prelazu plotu, ki je zagrajal gori pod šumo njive, sam škrat, resničen in živ, in ga ni pustil čez plot, to se mu je pripetilo vsake kvatre nekajkrat. Da je skakal pred njim vso pot do doma gori za gozdom pes, črn kakor noč, a z očmi bolj blestečimi nego žareče oglje, tega je bil že vajen. Kako se je spustil peklenšček v podobi goreče žrdi skozi dimnik kje v kako hišo — določene hiše dobri kumek navadno ni povedal, bodisi da ni maral ljudem škodovati, ali morda ne samsebi — ter je pomagal delati tam denar, mu je bila tako vsakonočna prikazen, da se ji niti čudil ni več.

Kar gomzelo nam je po hrbtih, ko je stresal Tomaž take strašne dogodke, kakor bi stresal suhe orehe iz vreče. Čudil pa sem se najbolj še temu, kako da še kumek živi ob vsem tem, kar je že videl in doživel, in kako da upa še iti ponoči domov. Zakaj jaz sem vedel: že davno bi bil mrtev, če bi videl le mrvico teh grozot, doživel le enega teh strašnih dogodkov. Čez prag in izpod kapa pa ob takih večerih itak nisem upal stopiti.

In kako je pripovedoval stari kumek! Da bi ne bila resnična slednja beseda, bi človek ne mogel misliti in sumiti niti od daleč, če ga je poslušal: s takim prepričanjem je govoril, tako brez vsake zadrege, brez vsake vrzeli, brez vsakega sumljivega skoka mu je tekla mogočna reka pripovedovanja. In če je pogledal poslušalcem tako prijazno in odkritosrčno v oči in je potrdil: »Prav zares, tako je bilo in nič drugače« — res, hudoben človek bi moral biti, ki bi dvomil o njegovih besedah.

Zlati dnevi in večeri so bili za nas malčke, kadar smo imeli kumeka Tomaža v hiši. Njegovega pripovedovanja smo se veselili vsaj tako kakor nove obleke, ki nam jo je delal. —

Krasni so bili tudi večeri, ko smo imeli čevljarje. Prišel je mojster — za Korena se je menda pisal — velik, močan hrust, čigar roka je prijela človeka kakor mogočne klešče, kar sem nemilo izkusil večkrat, s celo svojo armado, kar zopet do osem mož. In ti so vedeli nekaj povedati! Mati božja, kaka žalost, kadar smo morali zvečer spat in nismo mogli več poslušati!

Mnogo zanimivega je vedel povedati tudi Skuhalov Matjaž. Sicer pa sva včasih, ko sem bil že dijak, drug drugega nekoliko vlekla. On je pravil meni storije, katerih nepristnost in nemogočnost sem prijel in moral prijeti in otipati z rokami. Jaz pa sem se tudi včasih malo pošalil z njim.

»Ali imaš kaj v žepu?« je vprašal kdaj.

»Imam.«

»Mnogo?«

»Dovolj.«

»Srebro ali papir?«

»Papir.«

»Goldinar ali petak?«

»Matematične formelce.«

Hudo ga je užalilo to. Zakaj, da se za te ne dobi nití osminka vina, je vedel.

»Saj veste, Matjaž, nič si nisva prijatelja z matematiko. Zato nosim formelce s seboj, da se bolj sprijaznimo. Še pod vzglavje jih devljem ponoči, morda se vendar zgodi kdaj čudež, in mi kar same zlezejo v glavo. Lepo bi bilo, kaj?«

Globoko je vzdihnil.

»Da se ti ljubi šal v tako resnih časih!«

»Res, Matjaž, presneto suhi časi! Jih tudi sam čutim.«

A ko sem bil bogoslovec in ko sem pozneje prihajal duhovnik domov, sva govorila le bolj resne reči. Zakaj Matjaž je bil resen mož. In zelo porcsen je bil name — ali kako bi rekel, da se ne hvalim preveč.

»Pa te spremljam skozi vas,« je rekel kdaj. »Naj vidijo, da sva prijatelja! Ko pa se mi vsi le posmehujejo.«

»Kaj bi se vam posmehovali!«

»Saj veš, motovila so motovila! Nobeden ni nič študiral. A midva sva! Bog ve, če bi bil to, kar si, če te ne bi bil jaz učil i.«

»Res, stric Matjaž, vi ste me učili prvi.«

»In ti ne pozabiš tega, kaj?«

»Ne pozabim, stric!«

Vsi ti možje so imeli v mojem srcu odlično mesto — rekel bi skoraj, da sem jim v tistih otroških letih postavil v srcu nekak oltar in jih tam občutil. Bili pa so v soseščini tudi taki, ki jih nisem prav maral, ker sem se jih bal.

Prvi med temi je bil ključarovski kovač, majhen možicelj, hud pa kakor železno olje. Že to je kazalo, da ni kakor drugi ljudje v naših krajih, ker je nosil brke pod nosom, kar tedaj pri nas ni bilo v navadi. Nosil jih je tam okoli še edini Skuhalov Matjaž, a ta je bil študiran človek. In ti brki, zelo dolgi, so mu viseli včasi globoko dol po bradi, kdaj drugikrat so mu pa stali podjetno nakvišku kakor mlademu, gizdalinskemu ženinu, in spet kak drug dan so mu štrleli uporno na vse strani kakor izstradani južini noge — kolikor žganja je pač popil kak dan in kakršne volje je bil.

Ob nedeljah se je vračal navadno pozno popoldne, šele proti večeru kdaj, domov. Bila je izjema, ki bi jo lahko z ogljem zapisali v dimnik, če se ni zibal precej nevarno in se zaletaval zdaj na desno, zdaj na levo. A med tednom je delal vztrajno in odločno. Pomaгал mu je sin Franček, velik, krepak in lep fant, a tudi silno nagle in hude jeze, če ga je imel nekoliko preveč v glavi. Seve je bilo to le ob nedeljah v gostilnah pri cerkvi, kjer je izzval v svoji jezi večkrat rabuke in pretepe. Škoda ga: umrl je mlad.

Ko ni koval stric nekaj let doma, ampak pri teti v Savcih, na drugi strani fare, sem moral nesti večkrat železo od pluga h ključarovskemu kovaču, da ga okuje in zostri. Bil je križev pot! Ali vsaj ob koncu me je čakal križ.

»Pa si že spet zvonil po poti, kaj?« — je zarohnel mali, širokopleči mojster, komaj da sem se prikazal ob vratih kovačnice. — Prihajalo mi je tesno in vroče.

»Danes pa res nisem, stric!«

Grdo me je pogledal izpod sajastega čela.

»Kaj da ne? Ali nisem slišal?«

»Kako je pač slišal, ko pa nisem,« — sem pomišljal v nemirnem srcu, ker na laž nisem mogel misliti pri tako resnem in hudem možu. »A morda mu zveni v ušesih res vedno samo zvonjenje? Od kovanja morda?«

»Če nisi, pa stopi sem. Mi malo podržiš tule.«

»Ali bi, ali ne bi, in bi zbežal?« — so vpraševale blodne, zbegane moje misli. »A če ne storim, mi ne okuje železa.« — Hočeš, nočeš, moral sem. A komaj sem se mu približal, me je že držal za roko, za ovratnik srajce, za uho, ali za lase, za kar je pač v naglici zgrabil.

»Zdaj pa goreče klešče sem, in ti izderemo jezik, ker si lažal.«

»Res nisem, stric! Pustite me, prosim!« — sem stokal in jokal v srčni stiski in v grozi.

Vedno tako — najsi sem pozvanjal med potjo s kamnom ob železo, ali nisem. In hudo se mi je zamerilo, da sem dostikrat moral trpeti po nedolžnem. Tako sem navsezadnje mislil: »Je itak vseeno, ali zvonim ali ne.« Pa sem vsakikrat udarjal vso pot ob železo, da je zvenelo po vsej dolini, dokler me ni nekoč zlasal še oče.

Bilo je še nekaj starih mož in žen, ki sem se jih bal, a nikogar tako kakor Bacmanovega psa. Hudobno sčene je bilo to, da nič enakega! Strah pred tem in onim človekom je bil majhen v primeri s strahom pred tem

zlobnim grizljivcem. Oni so bili vsaj ljudje, a ta brezsrčna mrcina. In ljudem je bilo mogoče še kako ulti, temu jezljivcu žolčavemu pa ne!

V Hranjigovcih stoji Bacmanova hiša. Pišejo se sicer Rajh ali Raič, in so v daljnem sorodstvu z rajnim Božidarom Raičem, čigar rojstni dom je oddaljen male tri četrt ure od nas. — Ker ravno govorimo o Božidaru, naj omenim, da ljudstvo pri nas dolgo ni verjelo v njegovo smrt. — »Nemci in Mažari jih imajo v ječi in so poslali le prazno trugo v Ljubljano, da so jo tam pokopali,« sem slišal mnogokrat v dijaških letih. Povod tem govoricam je dalo pač nasprotstvo Nemcev in Mažarov proti Raiču, in pa dejstvo, da ni bil pokopan pri Sv. Barbari v Halozah, kjer je bil župnik-Deloma pa je prišla njegova smrt ljudem gotovo preveč nepričakovano in prerano. Dasi gotovo niso mogli povsem natančno in pravilno preceniti njegovih zaslug v politiki in književnosti, so vendar vsi stali pod izrednim, skoraj bajrim vplivom mogočne njegove besede. Govoril pa je tam v domačih krajih ob vsaki količkaj pomembni slovesnosti. —

A nazaj k srboritemu čuvaju Bacmanove kmetije!

Najbližja pot k cerkvi vodi iz Grma tik mimo Bacmanove hiše. Tako sem moral dan na dan v šolo tam mimo. A dan na dan je bevskało v me tisto suho malo pse in se mi je zaganjalo v bose pete. Včasih sem bežal, včasih kričal in vpil, naj ga pokličejo domov, včasih sem ga miril z lepimi besedami, včasih ga odganjal s hudimi, a proti pasji zlobi je bilo vse brez haska. Tako hudo ga seve nisem mogel in znal ostrašiti kakor tisti mestni kratkohlačnik, ki je zagrozil psu, ko ga je ustavil na poti: »Ti, pusti me pri miru, moj papa ima doma nabit revolver!«

Nekega dne gre Bacmanov pastir mimo nas in z njim pes. Komaj ga zagledam, pa z bičem za njim. Še brata sem naščuval, da mi je pomagat. In sem mislil zmagoslavno, ko sem videl, kako strahopetno beži: »Od zdaj se me bo bal in me pustil z mirom.« Pa sem se hudo motil. Zdaj je šele divjal! Da mi ni strgal drugi dan vseh hlač, ali vsaj kože z nog, ko se je ves stekel zaganjal vame, je bilo res čudno.

A zdaj mi je bilo res preveč tega sovraštva in teh sitnosti. Zato ga zatožim gospodu školniku (nadučitelju) Majcenu, tedaj za me najvišji in-stancki.

»Ne pusti te mimo? Pa vzemi kak kol in udari mrcino, da bo videla vse zvezde.«

»Prav,« sem mislil. »Dober nasvet, izpolnim ga.«

Res se oborožim drugi dan s kosom kola in ga nesem kolikor mogoče skritega ob sebi. Ko se me šcene spet loti, ga kresnem precej občutno po glavi. A na njegovo cviljenje prihiti Bacmanova gospodinja izza vogla — mogoče, da je gledala od tam večkrat, kako me pse napada, a mirila ga ni nikoli. Zdaj pa je bila takoj na poti in je vpila, kakor da sem jim hišo užgal.

»Pa ga privežite na lanec (verigo), tetica, da morem mimo,« sem jo miril izlepa. A ni marala slišati. Spustila se je za menoj, pes seve tudi. Hitrejši sem pač bil nego Bacmanova tetica, a pes mi je bil ves čas v no-

gah. Opletal sem sicer s koncem kola okrog sebe, da se ga obranim, a hlače mi je vendar razcefral,

Ko sem prijokal v šolo, mi je dal gospod nadučitelj novo pero, da me potolaži. A psu navzlic temu nisem mogel odpustiti.

Kadar hodim zdaj tam mimo, so to lepi, topli spomini na čase, ki so odšli, odšli prenašlo, ker so bili tako lepi in srečni, in se ne vrnejo nikoli več, nikoli več...

(Konec.)

Ivo Ivov:

V dobrem varstvu.

Prišli radi bi v deželo srečno,
kjer veselje je domá?

Prišli radi bi v deželo večno,
kjer se angel vsak smehljá?

Daleč, daleč je dežela tista,
čisto jo krasi zlato,
srca samo lepa, čista
pridejo v deželo to.

Zlati Bog pa večno tam kraljuje,
On je ljubi oče tvoj;
oj, zato pa angel čuje,
drobno dete, nad teboj.